

**CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ**

CÜİFD XVIII/II • Aralık 2014

ISSN 1301 – 1197

**Cumhuriyet Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Dergisi**

Sayı: XVIII/II (Aralık 2014) ISSN: 1301-1197

Sahibi/Owner

Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi adına
Prof. Dr. Sabri Erturhan (Dekan)

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Talip Özdeş (CÜ İlahiyat Fak.), Prof. Dr. Ünal Kılıç (CÜ İlahiyat Fak.), Doç. Dr. Nuri Adıgüzel (CÜ İlahiyat Fak.), Prof. Dr. Alim Yıldız (CÜ İlahiyat Fak.), Prof. Dr. Cemal Ağırman (CÜ İlahiyat Fak.).

Danışma Kurulu/Advisory Board

Prof. Dr. Hüseyin Akkaya (CÜ Fen-Edebiyat Fak.), Prof. Dr. Ramazan Altıntaş (Necmettin Erbakan Ü. İlahiyat Fak.), Prof. Dr. Selçuk Coşkun (Atatürk Ü. İlahiyat Fak.), Prof. Dr. B. Ali Çetinkaya (İÜ İlahiyat Fak.), Prof. Dr. Mehmet Erdoğan (MÜ İlahiyat Fak.), Prof. Dr. Saffet Köse (SÜ İlahiyat Fak.), Prof. Dr. Ali Yılmaz (AÜ İlahiyat Fak.), Doç. Dr. H. İbrahim Şimşek (Hitit Ü. İlahiyat Fak.).

Sayı Hakemleri

Prof. Dr. A. Hakkı Turabi (Marmara Ü. İlahiyat Fak.)- Prof. Dr. Cemal Ağırman (CÜ İlahiyat Fak.) - Prof. Dr. Enbiya Yıldırım (Ankara Ü. İlahiyat Fak.) - Prof. Dr. Galip Yavuz (Marmara Ü. İlahiyat Fak.) - Prof. Dr. Kemalettin Kuzucu (Marmara Ü. Fen-Edebiyat Fak.) (2 Kez) - Prof. Dr. Metin Özdemir (Yıldırım Beyazıt Ü. İslami İlimler Fak.) - Prof. Dr. Murat Yıldız (CÜ Edebiyat Fak.) - Prof. Dr. M. Kadir Özköse (CÜ İlahiyat Fak.) (2 Kez) - Prof. Dr. M. Ali Şimşek (CÜ İlahiyat Fak.) - Prof. Dr. Ö. Faruk Yavuz (CÜ İlahiyat Fak.) - Prof. Dr. Sabri Erturhan (CÜ İlahiyat Fak.) - Prof. Dr. Y. Ziya Keskin (Harran Ü. İlahiyat Fak.) - Prof. Dr. Zülfikar Durmuş (Nevşehir Ü. İlahiyat Fak.) - Doç. Dr. Abdüllatif Tüzer (CÜ Edebiyat Fak.) Doç. Dr. Ali Yılmaz (CÜ İlahiyat Fak.) - Doç. Dr. Fatih Genç (CÜ İlahiyat Fak.) (2 Kez) - Doç. Dr. Eyüp Şimşek (Atatürk Ü. İlahiyat Fak.) - Doç. Dr. Harun Işık (Erciyes Ü. İlahiyat Fak.) - Doç. Dr. M. Vecih Uzunoğlu (Dokuz Eylül Ü. İlahiyat Fak.) - Doç. Dr. Mustafa Çakmaklıoğlu (Erciyes Ü. İlahiyat Fak.) (2 Kez) - Doç. Dr. Nuri Kahveci (Kahramanmaraş Sütçü İmam Ü. İlahiyat Fak.) - Doç. Dr. Sami Şahin (CÜ İlahiyat Fak.) - Yrd. Doç. Dr. Abdullah Demir (CÜ İlahiyat Fak.) - Yrd. Doç. Dr. Abdullah Pakoğlu (CÜ İlahiyat Fak.) - Yrd. Doç. Dr. Ali Avcu (CÜ İlahiyat Fak.) - Yrd. Doç. Dr. B. Yaşar Seyhan (CÜ İlahiyat Fak.) -Yrd. Doç. Dr. Filiz Dıgıroğlu (Marmara Ü. Fen-Edebiyat Fak.) (2 Kez) - Yrd. Doç. Dr. Halis Demir (CÜ İlahiyat Fak.) - Yrd. Doç. Dr. Mehmet Tıraşçı (CÜ İlahiyat Fak.) - Yrd. Doç. Dr. Muammer Cengiz (Atatürk Ü. İlahiyat Fak.) - Yrd. Doç. Dr. Sema Yılmaz (CÜ İlahiyat Fak.) (2 Kez) - Yrd. Doç. Dr. Rıza Bakış (CÜ İlahiyat Fak.) - Yrd. Doç. Dr. Yüksel Göztepe (CÜ İlahiyat Fak.) (2 Kez).

Editör/Editor

Doç. Dr. Ömer Aslan (Dekan Yardımcısı)

Editör Yardımcıları/Associate Editor

Yrd. Doç. Dr. Abdullah Demir - Yrd. Doç. Dr. Sema Yılmaz - Yrd. Doç. Dr. Yusuf Yıldırım

Redaksiyon ve Dizgi/Redaction and Typographic

Yrd. Doç. Dr. Abdullah Demir

Sekreteryaya

Burcu Demir

Adres/Correspondence

Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi-Sivas

ilahiyyat@cumhuriyet.edu.tr

Tel: (0346) 219 12 15/16 Fax: (0346) 219 12 18

<http://dergi.cumhuriyet.edu.tr/cumuilah/index>

Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, hakemli ve bilimsel bir süreli yayın organıdır. Yılda iki sayı (Haziran - Aralık) olarak yayımlanır. Dergide yayımlanan yazıların her türlü içerik sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazılar, yayıncı kuruluştan izin alınmadan kısmen veya tamamen bir başka yerde yayımlanamaz.

Basın Yeri ve Tarihi / Publication Place and Date:

Rektörlük Basımevi Sivas, Aralık 2014

SÂMIHA AYVERDİ'DE GÖNÜL EĞİTİMİ¹

Kadir Özköse*

Özet

İrfanî geleneğin mensupları kabuktan ziyade öze, bedenden öte kalbe, maddeden çok manaya önem verirler. Tasavvufî kültür atmosferinde yetişen Samiha Ayverdi sağlam iman ve samimi kulluğun kalb boyutunda yaşanacağına inanmaktadır. İçe bakış yöntemiyle kalbe yolculuğu önemseyen Ayverdi, kalb terbiyesinin ölçütlerini ortaya koymaktadır. İnsanın kalb yapısını tanımlamakta, kalb eğitiminin esaslarını ortaya koymakta, kalb dirilişinin argümanlarını dile getirmektedir. Gönlü aydınlatmanın, gönül kazanmanın, gönül ehlinin madde esaretinden kurtulup elindeki imkanları toplumla paylaştıklarından bahsetmektedir. Makalemiz Samiha Ayverdi'nin gönül telakkisini ve kalbin inşasını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Samiha Ayverdi, tasavvuf, kalb, eğitim, toplum ve ahlak.

Education of The Heart According to Samiha Ayvardi

Abstract

Members of the tradition of gnosis who have an insight to the unseen attach importance to the essence rather than the shell, heart rather than the body and sense rather than the substance. Samiha Ayvardi who has grown in the atmosphere of Sufi culture believes that solid faith and intimate servitude can be experienced in the dimension of the heart. Ayvardi who care about the journey to the heart of the introspective method, reveals the extents of disciplining of the heart.

---

¹ Bu çalışma, 12-13 Nisan 2012 tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde düzenlenen Geçmişten Bugüne Türkiye'nin Eğitim Meseleleri Sempozyumunda sunulan bildirinin genişletilmiş ve makaleye dönüştürülmüş şeklidir.

* Prof. Dr., CÜ İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Anabilim Dalı Öğretim Üyesi (Gaziosmanpaşa İlahiyat Fakültesi Dekanı (kadirozko60@hotmail.com)).

Ayvardi defines the structure of the human heart , sets forth the principles of the education of heart and expresses the arguments of the heart resurrections. She mentions about the enlightment of the heart and how that the masters of heart freed of the bondage of substance and share with the community. This article reveals Samiha Ayvardi's understanding and formation of heart.

Key Words: Samiha Ayvardi, Sufism, Heart, Education, Society and Morality.

Giriş

Vakıf insan ve aksiyon eri olarak nitelendirebileceğimiz Sâmîha Ayverdi, tüm hayatını insanlığa ve insan yetiştirmeye adanmış bir isimdir.² Samiha Ayverdi'nin inandığı ve ifade ettiği temel fikir, sevgi ve imandır. Telkin ettiği duygu ve düşüncelerin kaynağı ise güzel ahlak, tarih şuuru, mazi bereketi, eğitim ve terbiye davasıdır. Samiha Ayverdi, ömrü boyunca vatanı, imanını ve inandıkları adına yaşayan bir düşünürümüzdür.³ Bir dava insanı olarak Samiha Ayverdi, Samiha Ayverdi, davasına iman eden bir kişiliğe sahiptir. Hatta sanatkârlığını davası yolunda kullanabilen ender şahsiyetlerden biridir. İlim, ahlak, terbiye, din ve aşk onun ruhunun hamurunu oluşturmuştur.⁴

Samiha Ayverdi davasını i'lâ-yı kelimatullah olarak nitelendirmektedir. Onun i'lâ-yı kelimatullah anlayışının özünde her şeyden önce, insanın kendi iç dünyasını düzene koyması, süflî hırs ve heveslerden kendini temizlemesi, benlik davasından kurtulması, manasını zenginleştirilmesi, dünyaya geliş ve varlık sebebini idrak etmesi, kendisi ile barışık olması, güzel ahlak sahibi örnek bir insan olarak yaşaması, ruhen sağlama basacak manevî kemâle varması, bu ölçüler ve hassasiyetler içerisinde şahsiyetini vatan toprağı sevdası, devlete hizmet aşkı, milli kültüre ve tarihe sahip çıkma şuuru ile bütünleşmiş olma düşüncesi ve fikriyatı vardır.⁵

Bir devre damgasını vuran Samiha Ayverdi; aksiyoner ve birleştirici taraflarıyla çeşitli sosyal ve kültürel sahalarda çalışarak edebiyatçılığı yanında mihver insan olma özelliği ile cemiyetimizin milli kültür haya-

² İsmet Binark, *Sâmiha Ayverdi Bibliyografyası-2*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2007, s. 178.

³ Binark, *Sâmiha Ayverdi Bibliyografyası-2*, s. IX.

⁴ Binark, *age.*, s. 316.

⁵ Binark, *age.*, s. 282.

tında önemli rol oynamıştır. Dile hâkimiyeti, güzel söyleyişi, geniş bir tarih kültürü, milli şuuru, sağlam bir manevi terbiyesi, kuvvetli hafızası ve almadan verme prensibi ile tanınmış bir şahsiyettir.⁶

Makalemde Sâmiha Ayverdi'nin öngördüğü gönül eğitimini; insanın kendi hakikatini idrak etmesi, madde ve mana birlikteliğinin sağlanması, gönül aynasının kirlerden arındırılması, gönül âleminin idrak düzeyi alt başlıkları çerçevesinde değerlendirmeye çalışacağım.

1. İnsanın Kendi Hakikatini İdrak Etmesi

Ayverdi'ye göre insan olarak hepimizde hem ruhanî hem de nefsanî meyiller vardır. Bize düşen hamurumuza vazedilmiş olan hayvanî sıfatlardan temizlenmektir. Karşısındakinin hatırını rencide edip canını yakmanın, bir kedinin tırnağından ne farkı vardır? Keza komşumuza hile yapmanın bir tilkinin kurnazlığından ne farkı vardır? Ayverdi'ye göre insanlık, hayvanî vasıflardan kurtulmaktır.⁷ Çünkü insanlık mertebesi, yüksek bir merhaledir; büyük nimet ve fırsattır. İnsan, elinden gelen her iyiliği, bu fırsatı bulmuşken yapmalıdır. Bu basamağa yükselmişken mevkiinin kadrini bilmemek, ruhun nuranî çehresini çamurlu örtülerle perdelemek utanılacak bir haldir.⁸ Ayverdi, Kur'ân'la insanın mana birlikteliğine dikkat çeker. Ona göre Kur'ân, bütünü itibariyle kâmil insandır. Kur'ân'la insanın ikiz oluşları, ebediyetin sonsuz bir tecellisidir. Zira Kur'ân lâhût âleminden bu cihana, İnsan da bu cihandan mükevvenata şeref vermiş ve vermekte bulunmuştur.⁹

Ecdadımızın bizlere yönelik "Gittiğin yerlerde han yap oğlum, han yap!" öğüdünü hatırlatan Ayverdi, geleneğimizde han yapmanın ne demek olduğuna dikkat çekmektedir. Töremizde han yapmak, insan aramak demektir. Geleneğimizde hırs ve zaafardan arınmış olanlara insan denmektedir. Çünkü insanı bulan, her şeyi bulmuş demektir. Çünkü insan bulmak ve onun insanlık mirasına konmak, dünyaya geliş ve gidişin gayesine ermek demektir.¹⁰

⁶ Binark, *age.*, s. 267, 269.

⁷ Sâmiha Ayverdi, *Mülâkatlar*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2005, s. 138.

⁸ Sâmiha Ayverdi, *Aşk Budur*, Marifet Basımevi, İstanbul 1938, s. 185.

⁹ Sâmiha Ayverdi, *Bir Dünyâdan Bir Dünyâyâya*, Kubbealtı Neşriyatı, 3. Baskı, İstanbul 2005, s. 86.

¹⁰ Sâmiha Ayverdi, *Millî Kültür Meseleleri ve Maârif Dâvâmız*, Kubbealtı Neşriyatı, 3. Baskı, İstanbul 2006, s. 21.

Gençliği han yapmaya ve adam olma çabasına davet eden Ayverdi, leyleğin ahvaline dikkat çekerek kendi gerçekliğimizi idrak etmemizi ister. Leylek arkadaşına demiş ki: “Arkadaş bizim yuva çok kirlendi gel başka bir yuva kuralım!” Arkadaşı gülmüş: “Sende de bende de kirletme huyu olduktan sonra nereye gitsek yapacağımız budur.” demiş.¹¹ Kötülük temayülünden, yanlış itiyat etme alışkanlığından ve insanlığa ters yaklaşımlardan kaçınmadan kıymet elde edilmiyor.

Günümüz insanlığının bir eşya sandığına gösterdiği ihtimam kadar da olsa kendi iç dünyasına ehemmiyet vermeyişinden yakınan Ayverdi, bizleri kendi gerçekliğimizi fark etmeye, içe yönelmeye, kendimizle baş başa kalmaya, kendimizi dinlemeye, içsel dinamiklerimizi harekete geçirmeye, ruhsal yetilerimizi işlevsel kılmaya davet etmektedir.¹²

İnsanın kendinden, kendi benliğini ve kendi aslını tecessüsten vazgeçip göklerdeki yıldızları, denizin ve yerin altındaki meçhulleri araştırması eksik bir çabadan ibarettir. Araştırılması gereken en esaslı gerçek, insanın kendi gönlü, manevî hüviyeti ve aslıdır.¹³ Kendisi ile anlaşamamış, manasını bulup onunla bağdaşamamış kimseler mecburi bir sürüklenişle şaşkın ve şuursuz, hayat selinin içinde kaybolup gitmekte. Hakiki ideal, kişinin kendini bilmesidir. Zira kendini bilen en yüksek hedefe ermiş demektir. He şeyi bilip öğrenmiş olan kimsenin kendini öğrenmemesi, çok büyük eksikliklerdir.¹⁴ Güreşeceği güçlüklerle beraber yaratılan insanoğlu, müşkülden müşkül olan kendi varlığı bilmecesini koyup, dış güçlüklerle uğraşmaya daldığı için bedbaht olmuştur.¹⁵

Kendi gerçekliğimizin farkına varılmasını tavsiye eden Ayverdi, herkes için gerekli olanın bizzat kendisiyle anlaşmak ve kendi varlığı ile münasebet kurmak olduğunu söyler. Çünkü insan, kâinat kitabının fihristidir; onda her bir fasıl işaret olunmuştur. Bu fihrist, mahzenlerde gizlenmiş değildir. O insana kanından ve canından da yakındır, fakat kendisi bunu bilemez. En bilinecek şey bu iken her şeyi bilir de bunu bilmez. En yakın sermaye kendi iken, bunu bırakır da yerin altında bulutların

¹¹ Ayverdi, *Mülâkatlar*, s. 240.

¹² Sâmîha Ayverdi, *İnsan ve Şeytan*, Kubbealtı Neşriyatı, 6. Baskı, İstanbul 2011, s. 214; Sâmîha Ayverdi, *Batmayan Gün*, Kubbealtı Neşriyatı, 6. Baskı, İstanbul 2010, s. 77-78.

¹³ Ayverdi, *Aşk Budur*, s. 144.

¹⁴ Ayverdi, *Batmayan Gün*, s. 170-171.

¹⁵ Sâmîha Ayverdi, *Boğaziçi'nde Târih*, Kubbealtı Neşriyatı, 7. Baskı, İstanbul 2008, s. 45.

üstünde sağda, solda sermaye ve varlık arar. Neticede arayıp bulduğu kıymetlerin şeref ve gururu ipi ile dolanarak boğulup gider.¹⁶

Ayverdi'ye göre insanın aradığı aslında kendindedir. İnsana akıl esasını veren kudret, onu kendisiyle cenk ve niza etmesi için değil, Hakk'a giden yolu bulması için vermiştir. Biz, bindiğimiz atı arayan kimse gibiyiz; halbuki istesek, ervah âlemini ruhumuzda, ceberutu aklımızda, lahutu sırrımızda görebiliriz. Fakat ruhun zuhurunun kemali, cema-line perde olduğu için, gönül gözü açık olmayan kimse bu tılsımı çöze-mez.¹⁷ Kendimizi bilmek ve insanlığımızın kadrini bilmek, insanlığımıza leke süren sıfatlardan arınmamıza, silkinmemize ve sıyrılmamıza bağlıdır.¹⁸ İnsan, kendinden kendine yol aldığı nispette cehaletten kurtulur.¹⁹

Kendi kendisi ile hesaplaşmamış, yakasını hayvanî benliğinin esaretinden kurtaramamış, dünya hırsları ve ayıpları tufanı ortasında canını Nûh'un gemisine atıp selâmet durağına varamamış insan, hem kendisi hem de hemcinsleri için çok tehlikelidir.²⁰

Geçtiği yolları ve karar kıldığı menzilleri hatırlayan insanları büyük adam olarak tanımlayan Ayverdi, sabah düşündüğünü akşam unutanlara esef etmekte, ebetle ezeli birleştirmek için, büyük adam olmayı veya bu bilgiyi hasıl etmiş kimsenin önünde varlığını eritmeyi tavsiye etmektedir.²¹

İnsanın iyilik ve kötülük hamuruyla yoğrulduğundan bahseden Ayverdi, insana düşenin bu iki zıt unsuru tefrik ve teftiş etmek olduğunu söyler.²² Hem kendimize hem de başkalarına faydamızın dokunabilmesi için insanları sevmeyi ve onlara sevginin icap ettirdiği lutfu, merhameti, şefkati ve dostluğu göstermek gerektiği üzerinde durur. Koyuna verdiği otu, onun bize süt olarak iade etmesi gibi, insanları sevmemiz cemiyete olduğu kadar kendimize fayda sağlamaktadır. Dolayısıyla bir kimsenin başkasına iyilik etmesi, aslında kendisine yapması demektir. Hayrın şerre zaferini bir memleket fethetmekten daha zevkli ve daha

¹⁶ Ayverdi, *Batmayan Gün*, s. 191.

¹⁷ Sâmiha Ayverdi, *Son Menzil*, Kubbealtı Neşriyatı, 3. Baskı, İstanbul 2007, s. 184-185.

¹⁸ Ayverdi, *Bir Dünyâdan Bir Dünyâyâya*, s. 25.

¹⁹ Sâmiha Ayverdi, *Yolcu Nereye Gidiyorsun*, Kubbealtı Neşriyatı, 4. Baskı, İstanbul 2009, s. 146-147.

²⁰ Ayverdi, *Bir Dünyâdan Bir Dünyâyâya*, s. 83.

²¹ Ayverdi, *Son Menzil*, s. 209.

²² Ayverdi, *İnsan ve Şeytan*, s. 212-213.

müşkül gören Ayverdi, iyilerin muzafferiyetini şu şekilde örneklendirmektedir:

“Bal satan iki arkadaş varmış. Bunlardan biri güler yüzlü, sevimli, tatlı dilli imiş. Diğeri ise haşin, aksi ve kavgacı... Bir gün huysuz olan iyi huyluya:

- Sen de ben de bal satıyoruz. Küplerimiz yan yana, mallarımız da aynı cinsten. Ama sen beş okka satıncaya kadar ben bir okka bile satamıyorum.

- Evet, doğru söylüyorsun ama senin küpün bal satıyor, yüzün ise sirke, demiş.”²³

Kendini gerçekleştirme eğitiminde iyilerle kötülerin mücadelesine dikkat çektikten sonra, Ayverdi bu kez fakirlik ve zenginlik konusunu insanlık bağlamında ele almaya çalışmaktadır. Ona göre, kin, kibir, yalan, nefret, intikam, tamah ve haset gibi süflî ve hayvanî sıfatların esiri olmuş kimseler, dünya hazinelerine de malik olsalar, yine fakir ve muhtaçtırlar. Gök kubbe altının ebedi geçer akçesi olan iman, ihlâs, insaf, doğruluk, cömertlik, hasbîlik, feragat, fedakârlık, güzel ahlak, vatan aşkı, hikmet ve irfan gibi ulvi vasıfları mayalayıp etraflarına taşıyanlar ise yeryüzünün gerçek zenginleridir.²⁴ Buna göre kişinin kıymeti, talebinin manası ile ölçülmektedir. Bir kimsenin talebi süflî ise kendi de süflî, ulvî ise kendi de ulvîdir.²⁵

Ayverdi'nin de belirttiği gibi insan her sahada cemiyete faydalı olabilir. Fakat her cemiyete yardım dokunan kimsenin her zaman mükemmel bir insan olması icap etmez. Ancak lazım olan, hem cemiyete hem de kendini bilmekle kendine faydalı olmaktır. Esasen kendini bilen kimse, cemiyeti kendinden hariç saymadığı için etrafına da faydalı olur. Dolayısıyla insanlığın gerektirdiği gibi yaşayabilenlere ancak insan denebilir.²⁶

Mehmet Ali Aynî'nin “Yaşadığımız feci ahlak sükûtuna ne dersiniz?” şeklindeki sorusuna Samiha Ayverdi, “kullar Allah'tan uzaklaştıkları nispette insanlıktan da uzaklaşmış olurlar.”²⁷ şeklinde cevap vererek

²³ Ayverdi, *Maâarif Dâvâmız*, s. 354.

²⁴ Binark, *Sâmiha Ayverdi Bibliyografyası-2*, s. 126.

²⁵ Ayverdi, *Aşk Budur*, s. 144.

²⁶ Ayverdi, *Batmayan Gün*, s. 261.

²⁷ Binark, *Sâmiha Ayverdi Bibliyografyası-2*, s. 53.

insanlık ile kulluk arasında doğrudan bağlantı kurmaktadır. Hayatı cambazın üstünde gezdiği ipe, imanı da bu ipin üstünde yürüyenin elindeki muvazene değneğine benzeten Ayverdi, emin ve tehlikesiz adım atmak isteyenlerin, mutlaka bu değneğe sahip olması gerektiğinden bahseder.²⁸ Ayverdi'ye göre, vücutta kalp ne ise manevî bünye içinde de iman odur. Nasıl ki, gözler, kulaklar ve diğer bütün dış tabiat uzuvları, kalbin hayatî ve tanzim edici faaliyetinden, bilerek, bilmeyerek faydalanırsa, iç tabiat da, imanın mayalayıcı ve nizamlayıcı rehberliğinden, yine bilerek, bilmeyerek bir düzen ve karara bağlanır. İyi insan ve kötü insan tefriki, bir kimsenin manevî formasyon kazanıp kazanmamış olmasının, imanın lehimleyici ve yumuşatıcı sıcaklığından faydalanıp faydalanmamış bulunmasının, alınma vurmuş olduğu bir damgadır.²⁹

Emellerinin, ümitlerinin, kaygılarının ve endişelerinin ipi ile sürüklenip giden telâşlı, dalgın ve bir bakıma gözleri dönmüş insanların, defterler, rakamlar, hesaplar, kârlar ve zararlar üstüne eğilip düşünürken, minarelerden üstlerine akan sesi ve bu sesteki daveti duyamadıklarından yakınmaktadır. Dünyalıkları başlarından aşsa da, varlık ve dirliği bulsalar da kendini kaybeden insanlık, hem kendisiyle hem de Rabbi ile alâka ve rabitayı koparmıştır. Mânâ değerlerini harcayıp madde kıymetlerini satın alanlar birer zavallı müflislerdir. İşte insanoglu kendi kendini tüketmeye ve iç hazinelerini har vurup harman savurma dalâletine düştüğünden beri dünyanın rengi değişmiş, huzuru dağılmış, içi kararıp gönül gözleri görmez olmuştur.³⁰ Dünyayı yalnız yiyip içmek ve gülüp eğlenmek yeri zanneden ahmaklar için Ayverdi, Hz. İsa'nın şu tembihini hatırlatır: İsa (a.s.) der ki: "*İsm-i Azam'ı şefkat ve muhabbetle ahmağın kalbine okudum; yüz bin kere okudum; gene derman olmadı.*" "*Sen ki körlerin gözlerini açıyor, topalları, kamburları iyi ediyorsun. Ahmaklık da bunlar gibi dert değil mi? Niçin ahmağa tesir edemiyorsun?*" diye soranlara İsa (a.s.) şu cevabı verir: "*Evet ikisi de derttir; fakat ahmaklık derdi Allah'ın kahrıdır. Körlük ve topallık ise iptila ve imtihandır. Ahmak, ilimden yüz binlerce fasıl bilir, şu kadar var ki kendi canını bilmez.*"³¹ Bu tespitten hareketle, benliğine, ruhuna ve hilkatın sırrına bigâne olan kimsenin bir diyar garibinden ve

²⁸ Sâmiha Ayverdi, *Ateş Ağacı*, Kubbealtı Neşriyatı, 6. Baskı, İstanbul 2011, s. 115-116.

²⁹ Ayverdi, *Maâarif Dâvâmız*, s. 332.

³⁰ Ayverdi, *Boğaziçi'nde Târih*, s. 86.

³¹ Ayverdi, *Son Menzil*, s. 115.

bir yabancından farkının olmadığını belirten Ayverdi, meçhuller içinde yaşamak, kendine ve kendini yaratana yabancı olmak kadar azaplı şey olmadığını haykırır.³²

2. Madde ve Mana Birlikteliği

Ayverdi, insanlığın madde ve teknik alandaki ilerleyişine önem vermekle birlikte, mananın daha öncelikli olduğuna sık sık vurgu yapar. İnsanî güzellikleri tatmamış, aşkla bir dem dahi yanmamış, manevî hasletleri gelişmemiş, bilgisini içselleştirmemiş ve bilgeliğin erdemine bürünmemiş insanların ne kendine ne de topluma bir faydasının dokunmayacağını dile getirmektedir. *“Bilgi gelmiş tevazu gitmişse, tekniği ilerlemiş imanı yarı kalmışsa, vasıtası çoğalmış gayesi kaybolmuşsa, cemiyetin bu muvazenesi bozulmuş adamdan, faydadan çok zarar beklemesi zaruridir”* hatırlatmasında bulunmaktadır.³³

Ayverdi’ye göre madde ve teknik sahasında ilerlemek güzeldir, gereklidir, maddeyi güzel, faydalı ve lüzumlu bulmak da gayet tabiidir. Ancak zarfın gayesi mazrufa malik olmaktır. İnsan, güzelliğe, asalete, zenginliğe, şerefe, hatta bilgi ve hünere de malik olsa, mana ile dirilmedikçe bir heykelden ibarettir.

Madde, mananın kapısıdır; fakat biz onu açacak anahtarı kaybolmuş zannediyoruz. Madde, mananın kaftanıdır; fakat biz bu elbisenin içindeki güzel vücudu göremiyoruz.

Madde yoldur; mana hedeftir; biz hedefe teveccüh etmediğimiz için bütün kazancımız sonsuz bir yorgunluktan ibaret kalıyor.

Madde, bir perde gibi sıyrılmadıkça, manaya engeldir; sırasında bir bulut parçasının azametli güneşi kapadığı gibi.

Fakat mana, madde yolundaki ilerlemelerimize mâni olmaz; bir filin bir kedi ile güreşmeye tenezzül etmediği gibi.³⁴

Batılı toplumların maddeye hâkimiyetleri ve teknik üstünlükleri ile temayüz ederken, şark toplumlarının mana ve ruh dünyası ile tanındıklarından bahseden Ayverdi, madde ile mananın nikâhını kıyamadıkları

³² Ayverdi, *Aşk Budur*, s. 47.

³³ Binark, *Sâmiha Ayverdi Bibliyografyası-2*, s. 164.

³⁴ Ayverdi, *Ateş Ağacı*, s. 115-116.

için, doğulu ve batılı günümüz toplumlarının buhrana düştüklerini söyler.³⁵

Rönesans’tan bu yana, yeryüzünün ağırlık ve üreme merkezi olan batının, maddeyi laboratuara getirdiğinden, ona, her gün biraz daha hâkim olmak çarelerini araştırdığından, bulduğundan ve teknik harikalar meydana getirdiğinden bahseden Ayverdi, maddeye hâkim olmanın değil, bizzat kişinin kendine hâkim olmasının önemli olduğuna dikkat çeker. İnsanın kendi derinlerine inmesinde, insanlık ve hayvanlık sınırlarını tayin mücadelesinde mükellefiyet, mesuliyet ve çetin zorlukların olduğunu söyler. Ona göre, duygu ve ruh iffeti ile arınamayan, gerçek huzuru elde edemeyen insanların maddeyi itaat altına almaları, onlara ancak gurur, göz boyacılığı, beşerî zevk ve tatmin imkânı sağlayacaktır.³⁶ Bugün insanoğlu, avuç içine alıp hükmettiği maddenin rahatlığını yudum yudum tadarken, geçmiş ve gelecek endişesi olmayan dünyasının içinde murakabesiz, kontrolsüz, tehlikeli ve hatta azgın bir hürriyetin esiri durumundadır.³⁷

Bizlere, “maddeyi avucunun içinde yoğurup teşhir eden ve her türlü işinde kendisine hizmetkâr kılmış olan insan, bu zaferine rağmen acaba eskisinden daha mı huzurlu ve mesuttur? Yoksa icatlarını aşamamak ıstırabı içinde bendesinin bendesi olmanın azabını mı çekmektedir?” sorusunu yönelten Ayverdi, günümüz insanının teknolojiye esaretinden bahseder. Ona göre, insan hayatına giren makine, ağır işlerin üzerinden kalkmasını sağlamış, birçok sıkıntılara yardımcı olmuştur. Fakat iç kontrolünü kaybeden insanoğlu, kendi zekâsının gururu olan icatları ile öyle sarhoş olmuş ve bunlara o merteye yüz vermiştir ki nihayet yonttuğu puta tapmaktan başka çaresi kalmamıştır. Artık makine, insan hayatının mutlak hâkimidir. Onsuz kalmayı, bedbahtlığın ta kendisi sayan icadının esiri haline gelmiş, böylece de kulunun kulu olmayı gerçek saadet ve medeniyet kabul eder olmuştur.³⁸

3. Gönül Aynasının Kirlere Arındırılması

İç dünyasını terbiye edemeyenler âlim de hâkim de sanatkâr da olsalar kemale eremezler. İnsanlık aynası, etiketler ve nispetler değil şahsi-

³⁵ Ayverdi, *Bir Dünyâdan Bir Dünyâyâya*, s. 140.

³⁶ Ayverdi, *Maâarif Dâvâmız*, s. 339.

³⁷ Ayverdi, *Maâarif Dâvâmız*, s. 339-340.

³⁸ Sâmiha Ayverdi, *Hâtıralarla Başbaşa*, Kubbealtı Neşriyatı, 3. Baskı, İstanbul 2008, s. 229.

yettir. Zira olgun insan, kendi kendinin amiri, iç düzeninin nazımı ve iradesinin sahibi olmandır.³⁹

Ayverdi bizlere çerçevelere geçirilemeyen ve duvarlara asılamayan gönül ve basiret aynasından bahseder. İnsanın yapay aynada kendi suretini görmesi çok kolaydır. Fakat bu aynalar insanın içini gösteremiyor. Gönül ve basiret aynası ise görmek istemediğimiz ve göremediğimiz iç dünyamızı bize yansıtan berrak ve şeffaf bir aynadır. Kendini görmek isteyenlerin gönül aynasını cilalaması gerekmektedir.⁴⁰ Zira aynada bir parmak izi dahi leke sayılır; o, bir nefesten bile buğulanarak cilasını kaybeder. Gönülümüzün ise aynadan daha cilalı olması gerekmektedir. Ne acı gerçek ki, insanlık gönül aynasını benlik, gurur, kibir ve ceberut çamurlarıyla sıvamakta, aslî hassalarından ve istidatlarından uzaklaştırmaktadır.⁴¹

Ayverdi gönül aynasını kirlilerden arındırmanın gereğini verdiği örneklerle anlaşılır kılmaya çalışmaktadır. Gül ağacının seneler geçtikçe dikenlerini azaltması gibi, bizlerin de gün geçtikçe eza verici hislerinden temizlenmesi gerekmektedir. Köylü kadınlar, kâsedeki yoğurdu torbaya boşaltarak, onu vakitsiz mayalanmasına yol açan suyundan arındırırlar. Bu pratik hünerleri ile bütün bir mevsim ondan istifade ederler. Bu örneklemeden hareketle insanın da içini bozan ve mikroplandıran hislerden arınması gerekmektedir. İnsan kendini samimiyet testine tabi tutmalı, iyi niyetle süzmeli, ruhunu azdıran ve nifaka iten fuzuli kısmı damla damla akıtmalıdır. Ama birey ruhunu bozan bu unsurlarla yaşayacak olursa, içi mikrop kesilir, günün birinde bir leşe döner, kendi kendini tanımaz olur.⁴²

Yünlü kumaşlara musallat olan böceklerden, yani güvelerden bahseden Ayverdi, evlerde güveleri yok etmek için kadınların atkestanelerini toplayıp uygun mahallere koyduklarına dikkat çeker. Bizlere de "Acaba içimizdeki güvelere tesir eden, onları yok eden bir atkestanesi var mıdır?" diye sorar. Daha sonra içimizdeki güvelerin oluşumuna dikkat

---

³⁹ Ayverdi, *Son Menzil*, s. 33.

⁴⁰ Ayverdi, *Hâtıralarla Başbaşa*, s. 248.

⁴¹ Ayverdi, *Ateş Ağacı*, s. 59.

⁴² Ayverdi, *Batmayan Gün*, s. 221.

çeker ve şöyle der: Meydanın kurdu kendinden olması gibi insanın güveleri de kendi zanlarından, evhamından ve gafletinden meydana gelir.⁴³

Ruh, güvelerden temizlenip istiklalini elde edemedikçe, hayat, çapraşık ve korkunç bir dehliz gibi karanlık bir zindandır. İyice sıkışmamış bir çeşmeden damlaya damlaya hâsıl olmuş bir su birikintisi, o çeşmenin yalağında kirli ve kötü kokulu bir rutubet bırakır. Bunun çaresi, ya çeşmenin ağzını sıkıca bağlamak veya o birikintiyi şiddetli bir güneşe maruz bırakıp kurutmaktır. Mademki biz insanlar beşer zaaflarının, vücudumuz çeşmesinden damlamasına mani olamıyoruz, şu halde o pis kokulu birikintinin süratle buharlaşması için keskin bir güneşin imdadına boyun eğmemiz icap etmez mi?⁴⁴ Perhiz nasıl her derdin devası ise kötülüklerden uzak kalmak da ruhun devası ve kalbin selametidir.⁴⁵

4. Gönül Âleminin İdrak Düzeyi

Gönül aynasının temiz tutulmasına önem veren Ayverdi, gönül safiyetinin doğurduğu sonuca dikkat çekerek gönül aynasının idrak düzeyini ortaya koymaya çalışır. Gönül aynası paslanan ve iç dünyası güvelenen insanoğlu, kimi zaman dağlardan ve taşlardan bile hissiz kalabilmektedir. Dağlar ve taşlar kendisine haykırılan sözü, harfi harfine tekrarlayıp iade etmektedir. Sevgilisinin ismini haykırana düşmanın ismini söylemezler. "Veli!" diye bağırana veli sesi gelir. "Deli!" diye haykıran, deli karşılığını alır. Yetişmemiş insanlar ise değil uzaklardan bağırılan, kulağının içine akıtılan sözü bile şuurunun dalgaları arasında silip yok etmekte, duymamakta ve anlamamaktadır.⁴⁶

Ayverdi, üç çeşit ilimden bahseder. Bunlardan biri sırf maddidir, aklımızla öğrenir ve gene akılları çanağını açan beşeriyete saçarız. Diğeri manevi ilimdir ki o da ancak ehline söylenir. Fakat üçüncüsü ne maddî ne de manevî olan bilgidir. Buna bir gizli sır, bir cezbe yahut da vecd denebilir ki ancak Mevla ile kul arasında kalır.

Gönül huzurunu arayanlar, esrar kapısını açmak isteyenlerin aradıkları anahtar bu üçüncü ilimdir. İlimleriyle benliklerini düşünmeye uğraşanlar, kendilerini unutup hikmetle Mevlalarını düşünenlerin zebunudur. Hakîmin âlime ihtiyacı yoktur ama âlimin hakîme ihtiyacı yoktur.

⁴³ Binark, *Sâmiha Ayverdi Bibliyografyası-2*, s. 97.

⁴⁴ Sâmiha Ayverdi, *Yaşayan Ölü*, Kubbealtı Neşriyatı, 5. Baskı, İstanbul 2009, s. 135.

⁴⁵ Ayverdi, *Batmayan Gün*, s. 89.

⁴⁶ Sâmiha Ayverdi, *İstanbul Geceleri*, Kubbealtı Neşriyatı, 7. Baskı, İstanbul 2012, s. 129.

Hakîm her daim gönül bahçesini gezer ve bu bahçeye layık olmayan fazlalıkları koparıp atar. Tevhid semtine uğrayıp orada tereddüt ve ikilik görececek olursa onları çekip çıkarır. Sabır semtine uğrayıp şikâyet ve eleme rastlayacak olursa onları koparıp atar. Rıza semtine uğrayıp da gazap ve isyana rastlayacak olursa onları anında ezip çiğner. Muhabbet semtini dolanıp da Hak'tan başkasından zevk duyacak olursa onları yok eder. Dolayısıyla hikmeti kalp ve dilin sıhhatinde gören hakîmin alışverişi, her daim kendisiyledir.⁴⁷

Ayverdi'ye göre ilim denen mahsus bilgiler, bir insanın insanlığını bulması için kâfi değildir. İnsan bunları da öğrenmeli ve bilmeli, fakat onlara takılıp kalmamalıdır. İnsana düşen mahsus ilimlerin esaretine takılmak değil, gönül âleminin enginliğine dalmaktır. Beşeri insaniyet basamağına yükselten kudret, aşkın hakikatidir. Şuuru aşk istilâ ettiği zaman, hakikatin yüzündeki örtü düşer. Aşktan başka her şeyden tecerrüd edenler, hikmet ve hakikat dalgalarını elsiz kaparlar. İşte insan, ancak o vakit kendini, hakikat âleminin hayret verici nihayetsizliği içinde zevk kesilmiş bulur. Bu zevkin, maddî ve mahsus zevkler gibi nihayeti yoktur. Çünkü o zaman insanın bizzat kendisi zevk kesilir. Ariyet; arızî olan şeyler bir gün olup insandan kaybolur, gider; fakat insanın elinde kalan kendi özü ve hakikatidir.⁴⁸

İnsana verilecek eğitimin hedefi ona görme yetisini kazandırmasıdır. Farkındalık bilincinin uyanması, inceliklerin fark edilmesi de gönül zevkine sahip olmaya bağlıdır. Vicdanî hayatla kuvvetlenmeyen hiçbir göz, görme yetisine sahip olamayacaktır.⁴⁹

Kalbin idrak boyutuna dikkatimizi çeken Ayverdi, bizlere İngiliz düşünürlerinden Anna Kigfort'un; *"Mana ilmi, yalnız bir ilim, bir felsefe, bir ahlak ve bir mezhep değildir. Belki o kendisi ilim, felsefe, ahlak ve mezhep olup diğer ilimler ve felsefeler onun hazırlığı yahut bozulmuş şekilleri ve ifadeleridir."* sözü ile Eflatun'un; *"Yüksek bilgiler kitaplarda bulunmaz. İnsan için onları kendi vicdanı hazinesinden kendi içinden derin düşünce ve araştırmalarla çıkarmak ve mukaddes ateşi kendi zati membaında aramak lazımdır."* ifadesini alıntılanmaktadır. Bu ifadeler çerçevesinde Ayverdi, gönül bilgisinin gayesini Mutlak Varlık'ı bilmek diye özetlemektedir. Mutlak Varlık'ı tanıtan

⁴⁷ Ayverdi, *Yolcu Nereye Gidiyorsun*, s. 48-49.

⁴⁸ Ayverdi, *Aşk Budur*, s. 146.

⁴⁹ Ayverdi, *Ateş Ağacı*, s. 82.

gönül irfanına sahip olmak için de ruh tasfiyesinin gereğine dikkat çekmektedir.⁵⁰

Tasfiye edilmiş bir kalb sahibi için en büyük vaizdir. Duyarlı kalb sahibinin yalan söylemesine, kendini beğenmesine, gurura kapılmasına, tamah gözü ile bakmasına ve haset etmesine fırsat vermez, kalb sızısı onu agâh kılar. İnsanın hareketlerini ölçecek en hassas terazi onun kalbidir. İçinden gelen sesle uyanıp doğrulmayanlar, hariçteki seslerden faydalanamazlar. Zira hiçbir ses kalbimizdeki fetva kadar doğru haber verici olamaz. Ancak dünyevî kaygılar, günlük koşuşturmalar ve basit duygular bizleri kalbin sesini dinlemekten alıkoymaktadır.⁵¹

Cenneti gönül zevki olarak tanımlayan Ayverdi, bu zevke kavuşmuş olanların her yerde ve her zaman cennette olduklarından, cenneti bulmak için ölmeye hacet olmadığından, esasen onu burada bulamayanların öldükten sonra da bulamayacaklarından bahseder.⁵²

Hayatı cennet kılma çabamıza engel olan, yolumuzu kesen, bizlere zahmet ve yorgunluk veren tüm ağırlıkları atmamız, silkinmemiz, soyunmamız, ayağımıza ilişen bütün arızalardan kurtulmamız esastır. Bir karınca için kum tanecikleri ehemmiyetli birer arızadır; halbuki kumlu bir yol, insan ayağı için en rahat ve düzgün bir yoldur. Karıncalıktan çıkıp insan edasına bürünüp de yürümek, ruhumuzla kalibimizi bir kılmak gerekmektedir.⁵³

Dünya denizinde rahat yüzmenin yolu sırtımızdaki ağırlıkları bırakmaktır. Hâlbuki insanların çoğu, bu denize mal mülk, altın gümüş, para pul, makam mevki, sanat ve hünerleri, bilgi ve becerileri yükü ile atladıkları için sırtlarındaki ağırlıklar onları aşağı çekiyor, yüzmeye vakit kalmadan denizin dibini boyluyorlar. Sonunda bir türlü mutlu olamıyorlar.⁵⁴

Hakikat deryasına dalmaya engel ağırlıkları bir tarafa bırakamayanların hastalığını Ayverdi gaflet olarak nitelendirmektedir. Ayverdi gönlü Hakk’a hasretme çabasını Mesnevi’den yaptığı şu alıntı ile dile getirmekte ve tebliğimizin özetini sunmaktadır: “Gaflet nedir? Sadece Al-

⁵⁰ Ayverdi, *Batmayan Gün*, s. 191.

⁵¹ Sâmiha Ayverdi, *Yaşayan Ölü*, Kubbealtı Neşriyatı, 5. Baskı, İstanbul 2009, s. 131.

⁵² Ayverdi, *Aşk Budur*, s. 105.

⁵³ Ayverdi, *Yaşayan Ölü*, s. 136.

⁵⁴ Sâmiha Ayverdi, *Mesihpaşa İmamı*, Kubbealtı Neşriyatı, 4. Baskı, İstanbul 2010, s. 195.

lah'ı unutmaktır. Yoksa kumaş, çalgı, evlat ve kadınla olan alaka değildir. Su geminin içinde olursa onun helakine sebeptir; altında olursa seyrine yardımcıdır. İnsanın vücudu da bir gemi; mal, rızık, şehvet ve iptilalar ise su gibidir. Eğer bunlar kalbe girmişlerse helak muhakkaktır; fakat bir vasıta olmak derecesinde kalırlarsa yardımcı olurlar.”⁵⁵

Sonuç

Hayatı boyunca yaşadığı tecrübe ve kaleme aldığı eserler Samiha Ayverdi'yi kalb hassasiyetini büründürmüştür. İnsanlığın selametine ve insanca yaşama vurgu yapan Ayverdi, insanlık hamurunun ancak gönül fırınında kıvama ereceğine inanmaktadır. O bu yaklaşımlarıyla muhataplarından insanlık gerçeğini idrak etmelerini istemektedir. İyilik ve kötülük hasletleriyle bezenmeye meyyal insanlığın bu iki zıt temayülü tefrik etme vazifesine bürünmesini gerekli görmektedir. Hayrı tercih ve şerre engel olunmasını hayrın şerre galibiyeti olarak nitelendirmektedir.

Dünya hayatında güçlü ve donanımlı yaşam sürmenin sadece maddeye hâkimiyetle sağlanamayacağını düşünen Ayverdi, erdemlerden yoksun tabiatlarıyla servet avcılığına yeltenenlerin ve varlık iddiasında bulunanların insanlık fakiri konumuna düştüklerini dile getirir. Bencil duygulardan sıyrılan insanın her alanda cemiyete faydalı olmasını insanlığının gereği kabul eder.

Bireysel ve toplumsal ahengin yegâne şartı, toplumsal ahlâkî çöküntünün olmazsa olmaz reçetesi Ayverdi'ye göre sağlam iman bilinci, kulluk şuuru ve inanma gücüdür. En acınacak hal insanın kendi kendini tüketmesi, iç hazinelerini har vurup harman savunmasıdır. O bu yüzden ömrü boyunca cehalet, hamlık, kabalık ve yozlukla mücadele vermiştir. Zira kişiyi benliğine, ruhuna ve hilkatin sırrına bigâne kıldığı için ahmaklık Allah'ın kahrıdır.

Günümüz insanının teknolojiye esaretinden bahseden Ayverdi, madde ile mananın nikâhını kıyamadıkları için, doğulu ve batılı günümüz toplumlarının buhrana düştüklerini söyler. Ona göre madde mananın kapısı ve kaftanıdır. Madde yoldur ama mana hedeftir.

⁵⁵ Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Mesnevî*, çev. Veled İzbudak, haz. Abdülbaki Gölpınarlı, MEB, Ankara 1998, c. I, b. 982-990; Ayverdi, *Yolcu Nereye Gidiyorsun*, s. 92.

İnsanlık aynası, etiketler ve nispetler değil şahsiyettir. Zira olgun insan, kendi kendinin amiri, iç düzeninin nazımı ve iradesinin sahibi olandır. Ruhun devası ve kalbin selameti kötülüklerden uzak kalmaktır.

İnsanı kötülüklerden uzaklaştıracak gücün ilim olduğuna vurgu yapan Ayverdi, ilmi de maddi ilim, manevi ilim ve sırrî ilim diye birbirini tamamlayan üç kısma ayırmaktadır. Ayverdi âlimle hakîm arasında önemli farklılıklar bulunduğuna inanır. Hikmeti kalb ve dilin sıhhatinde gören Ayverdi, hakîmin tevhid, sabır, rıza ve muhabbet semtlerinde konakladığını düşünür. Yine o, hikmet ve hakikat ehlinin aşktan başka her şeyden tecerrüd ettiklerinden bahseder.

Ona göre ariyet kokan nesnelere, arızî olan herşey bir gün yok olup gider; fakat insanın elinde kalacak olan sadece onun kendi özü ve hakikatidir. Bu çerçevede insana verilecek eğitimin önemine inanan Ayverdi, eğitimin hedefini insana görme yetisini kazandırmak, insanda farkındalık bilincini uyandırmak, muhatabına incelikleri fark ettirmek, insanlığı gönül zevkine erdirmek, vicdanî duyguları harekete geçirmek diye sıralamaktadır.

Kaynakça

- Binark, İsmet, *Sâmiha Ayverdi Bibliyografyası-2*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2007.
- Ayverdi, Sâmiha, *Aşk Budur*, Marifet Basımevi, İstanbul 1938.
- , *Mülâkatlar*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2005.
- , *Bir Dünyâdan Bir Dünyâyâya*, Kubbealtı Neşriyatı, 3. Baskı, İstanbul 2005.
- , *Millî Kültür Meseleleri ve Maâarif Dâvâmız*, Kubbealtı Neşriyatı, 3. Baskı, İstanbul 2006.
- , *Son Menzil*, Kubbealtı Neşriyatı, 3. Baskı, İstanbul 2007.
- , *Boğaziçi’nde Târih*, Kubbealtı Neşriyatı, 7. Baskı, İstanbul 2008.
- , *Hâtıralarla Başbaşa*, Kubbealtı Neşriyatı, 3. Baskı, İstanbul 2008.
- , *Yolcu Nereye Gidiyorsun*, Kubbealtı Neşriyatı, 4. Baskı, İstanbul 2009.
- , *Yaşayan Ölü*, Kubbealtı Neşriyatı, 5. Baskı, İstanbul 2009.
- , *Yaşayan Ölü*, Kubbealtı Neşriyatı, 5. Baskı, İstanbul 2009.
- , *Batmayan Gün*, Kubbealtı Neşriyatı, 6. Baskı, İstanbul 2010.
- , *Mesihpaşa İmamı*, Kubbealtı Neşriyatı, 4. Baskı, İstanbul 2010.
- , *İnsan ve Şeytan*, Kubbealtı Neşriyatı, 6. Baskı, İstanbul 2011.
- , *Ateş Ağacı*, Kubbealtı Neşriyatı, 6. Baskı, İstanbul 2011.
- , *İstanbul Geceleri*, Kubbealtı Neşriyatı, 7. Baskı, İstanbul 2012.
- Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Mesnevî*, çev. Veled İzbudak, haz. Abdülbaki Gölpınarlı, MEB, Ankara 1998, c. I, b. 982-990; Ayverdi, *Yolcu Nereye Gidiyorsun*.

